

Įvairenybės

SURASTAS JOHANNO FRIEDRICHŲ GLOGAU KNYGELES PIRMOSIOS LAIDOS EGZEMPLIORIUS

GITANAS NAUSĖDA

SEB bankas, Jogailos g. 10, LT-01116 Vilnius, Lietuva
El. paštas: gitanas.nauseda@seb.lt

2009 m. pavasarį kukliam lituanistikos ir senųjų knygų lietuvių kalba kolekcininkui nusišypsojo sėkmė – Miuncheno Uwės Turszynskio antikvariate pavyko aptikti ir parsigabenti į Lietuvą Johanno Friedricho Glogau parašytą biografinę apybraižą *Knygeles, apie Gywaštį bey blowingus Darbus diddey Garbės wertingo Mokytojo Mertino Lutteraus, wiſsiems Diwio bijantiems Lietuwninkams ant Géro suraſytos. J. F. G.* (autorius kriptonimas – G. N.) *Giljoj'*, pasirodžiusią 1818 m. Johanno Heinricho Posto spaustuvėje Tilžėje.

Silvestro Baltramaičio 1892 m. lietuviškų ir senųjų prūsiškų knygų bibliografijoje J. F. Glogau knyga nėra užfiksuota [16], tačiau ji įtraukta į antrą 1904 m. pasirodžiusią bibliografijos laidą (pateikdamas įrašą autorius remiasi J. Kuznecovu) [17]. Nieko naujo nerasime ir Vaclovo Biržiškos lietuvių bibliografijos antroje dalyje, kurioje iš esmės pakartojama S. Baltramaičio informacija [2]. *Lietuvos TSR bibliografijos* pirmajame

tome pažymima, kad knyga aprašyta pagal šaltinius, t. y. laikytina dingusia [10]. Šio tomo 1990 m. išleistuose papildymuose nurodoma, kad minėtosios knygos egzempliorius yra buvęs Karaliaučiaus universiteto profesoriaus Martino Ludwigo Rhesos asmeninėje bibliotekoje [12].

Akivaizdu, kad S. Baltramaitis ir V. Biržiška, jau nekalbant apie *Lietuvos TSR bibliografijos* autorius, neturėjo galimybės susipažinti su J. F. Glogau knyga *de visu*, nes visi jie apie ją pateikia neteisingus duomenis. Nurodoma, kad knygą sudaro 130 puslapių teksto ir 8 pabaigos puslapiai, apie kuriuos nepateikiama jokios informacijos. Numanomai jie galėjo būti skirti registru, turinio santraukai ir pan. Yra pagrindo teigti, jog jau S. Baltramaičio ir V. Biržiškos bibliografinių katalogų sudarymo metu visi iki tol žintieji knygos egzemplioriai buvo dingę.

Iš tikrųjų, 8 puslapiai yra knygos pradžioje ir juose trumpai pristatytas knygos turinys. Knygos tekstas apima 180 puslapių,

po kurių eina 4 puslapiai klaidų atitaisymo (beje, visą knygą parašęs lietuvių kalba, autorius klaidų atitaisymą pavadino vokiškai – „Druckfehler“).

Knygos formatas yra *in octavo* (17 x 10,5 cm). Į Lietuvą parkeliavęs egzempliorius turi medinius kietviršius (labiau įprastas apdaras XVI–XVII a., tačiau taip rišta ir XIX a., maždaug iki 7-ojo dešimtmečio), apklijuotus šviesiai rudu popieriumi (popierinis viršelis neužklijuotas – matyt, jį išėmė knygrišys). Knyga neturi priešlapių. Joje nėra proveniencijų ir marginalijų, išskyrus keliasdešimt kirčiavimo ženklų pieštuku pirmuosiuose teksto puslapiuose ir vieną rašalu įrašytą žodį 142 puslapyje. Knygos fizinė būklė labai gera.

Žinomi duomenys apie knygos autorių nelepina gausa. V. Biržiškos *Aleksandryne* [1] nurodoma, kad Johannas Friedrichas Glogau gimė Žabynuose (bažnytkaimis Darkiemio apskrityje Mažojoje Lietuvoje) 1773 m. birželio 5 d., 1790 m. įstojo į Karaliaučiaus universitetą, jį po penkerių metų baigęs buvo išventintas kunigu ir paskirtas diakonu į Žabynus. 1800 m. sausį buvo perkeltas adjunktui į Giliją (miestelis Labguvos apskrityje Mažojoje Lietuvoje šalia Kuršių marių), o 1819 m. paskirtas Papelkių kunigu. Čia jis mirė 1831 m. nuo internuotų sukilimo dalyvių sukeltos choleros. J. F. Glogau turėjo du sūnus – 1792 m. ir 1805 m. gimusius Johanną Karlą Wilhelmą ir Karlą Wilhelmą Ottą. Pastarasis dar aktyviau nei tėvas triūsė lietuvių raštijos baruose: išspausdino lietuviškų dainų, išvertė iš vokiečių į lietuvių kalbą M. Lutherio mažąjį katekizmą, talkino

A. Schleicheriui rengiant lietuvių kalbos žodyną ir gramatiką.

Šiandien ne kažin ką težinotume apie J. F. Glogau rašytą M. Lutherio biografiją, jei ne antroji šios knygos laida, pasirodžiusi 1882 m. Priekulėje J. Traušio spaustuvėje [11]¹. Priekulės laida atsirado neatsitiktinai. Kaip nurodo Domas Kaunas, svarią XIX–XX a. Mažojoje Lietuvoje leistos istorinės literatūros dalį sudarė biografikos knygos [6]. Jose aprašomos istorinės asmenybės: bažnyčios reformatorius M. Lutheris, protestantų rašytojai J. Bunyanas ir S. Praetorius, evangelikų misijų organizatoriai J. E. Gosneris, H. T. Wangemannas, ypatingą, net sentimentalų prisiminimą palikusi Prūsijos karalienė Luizė. Šios asmenybės Mažojoje Lietuvoje buvo populiarios, o knygos apie jas graibstomos.

Šiuo požiūriu su M. Lutheriu negalėjo konkuruoti niekas. Bažnyčios reformos dvasinis įkvėpėjas ir viešpataujančios vokiškoje erdvėje religijos ideologas traukė daugelio paprastų žmonių dėmesį. Didžiojo reformacijos pradininko garbei skirtų leidinių srautas pasiekė apogėjų jo gimimo 400-ųjų metinių (gimė 1483 m.) proga. Neabejotina, kad šis jubiliejus tapo akstinu ir M. Lutherio biografijai Priekulės spaustuvėje atsirasti. Leidėjai buvo įsitikinę, kad knyga turės paklausą tarp paprastų skaitytojų ir, be kita ko, atneš nemažai pelno.

¹ Autorius nuoširdžiai dėkoja Vilniaus universiteto bibliotekos generalinei direktorei Irenai Krivienienei ne tik už galimybę naudotis šia knyga, bet ir pagalbą ieškant senesniųjų šaltinių kitose viešosiose bibliotekose.

Šio straipsnio tikslas yra išanalizuoti 1818 m. ir 1882 m. M. Lutherio biografijos laidas, palyginti jų turinį ir struktūrą, atskleidžiant tapatumus ir skirtumus. Užbėgant už akių galima teigti, kad straipsnis tiesiog netektų tyrimo objekto, jei abi knygos laidos būtų visiškai tapačios. Tačiau taip nėra. Tad kokie yra tie pirmosios ir antrosios laidos ypatumai?

Tilžės laidos antraštiniame lape nurodytas autoriaus kriptonimas J. F. G., šalia įrašyta ir jo gyvenamoji vieta – *Giljoj'*. Antroje laidoje autorius jau nebenurodomas nei antraštiniame lape, nei tekste, nors beveik neabejotina, kad knygos spausdinimo metu J. Traušio leidykla turėjo pirmosios laidos egzempliorių (antrosios laidos parengimo iš rankraščio hipotezę atmetame kaip neįtikėtiną, nes Priekulės egzemplioriaus antraštinio lapo struktūra ir grafinis išdėstymas iš esmės atkartoja Tilžės laidos antraštinį lapą). Jei ne pirmosios laidos aprašymas pagal šaltinius bibliografiniuose kataloguose, apskritai būtų kilę keblumų priskirti šios knygos autorystę J. F. Glogau.

Pirmosios ir antrosios laidos egzemplioriuose knygos anrašė yra beveik tapati, išskyrus vieną detalę – Tilžės knygelės visa anrašė yra *Knygeles, apie Gywasti bey blowingus Darbus diddey Garbės wertingo Mokytojo Mertino Lutteraus, wiŝfiems Diwo bijantiems Lietuwninkams ant Géro suraŝyotos*, o štai Priekulės egzemplioriaus pavadinimo paskutinieji du žodžiai yra *Pasinaudojimo drukawotos* (čia neskiriame didesnio dėmesio rašybos skirtumams, pvz., pirmojoje laidoje

M. Lutherio pavardė rašoma su dviguba „t“, o antroje – su viena).

Nors *Lietuvos TSR bibliografijoje* nurodoma, kad antraštiniame knygos lape būta informacijos apie leidėją „...ifzspauŝtas Knyg. Drukkawonej Puŝto“, mūsų turimame egzemplioriuje nurodoma tik knygos leidimo vieta ir data. Tai, kad knyga išspausdinta J. H. Posto spaustuvėje, galima nustatyti tik netiesiogiai, nes tuo metu minėtoji spaustuvė Tilžėje buvo vienintelė. Kaip jau minėjome, pirmosios laidos pradžioje glaustai pateikiamas knygos turinys (p. III–VIII), o Priekulės egzemplioriuje po antraštinio lapo iš karto prasideda tekstas.

Esminis abiejų laidų nesutapimas yra tas, kad pirmąją sudaro M. Lutherio biografija (p. 1–168), skyrelis *Naujos giesmės* (p. 169–180) ir 4 puslapiai klaidų atitaisymo, o Priekulės laidoje yra M. Lutherio biografija (p. 3–132), antroji dalis, pavadinta *Antras apraŝimas, kaip pagadinta Wiera bey Baznyczia atnaujinta* (p. 133–253), bei trečioji didaktinė dalis, kurioje ieškoma atsakymų į klausimus: *I. Dėl ko Atnaujiniamas krikŝczioniŝkos Wieros bey baznyczios zmoniems priwalings buwo* ir *II. Kaip tas Atnaujiniams nusidawe, ir kiek Gero iŝ to Swiete atfirado*.

Mums nepavyko aptikti reikšmingų Tilžės ir Priekulės egzemplioriuose išspausdintos M. Lutherio biografijos skirtumų. Nors ir pirmosios, ir antrosios laidos knygų formatas yra toks pat, Tilžės egzemplioriuje pirmajai daliai skiriami 1–168 puslapiai, o Priekulės knygelėje ji išsitenka 3–132 puslapiuose.

Priežastis ta, kad žodžių tankumas viename puslapyje yra skirtingas. Tilžės egzemplioriaus viename „grynojo“ teksto puslapyje (kuriame nėra pavadinimų ir perskyrimų) telpa vidutiniškai 185–195 žodžiai, o Priekulės – 245–250 žodžių. Pritaikę vieno puslapio vidutinį žodžių tankumą visam tekstui, galime gana tiksliai paaiškinti skirtingą Tilžės ir Priekulės egzempliorių pirmosios dalies puslapių skaičių.

Žinoma, priekabia akimi galima aptikti nesutapimų, tačiau jie neverti nuodugnesnės analizės. Daugiausia tai rašybos skirtumai, pavyzdžiui, žodis *būrai* Tilžės laidoje yra *burnai*, o Priekulės – *burai*, *mažne* – atitinkamai *maz ne* ir *mazne*, *gegužės* – *Meya* ir *Meiji*, *Lutheris* – *Lutterus* bei *Luterus* ir pan. Tai ir suprantama, nes pirmąją ir antrąją laidą skiria 64 metai, per kuriuos rašybos taisyklės neišvengiamai keitėsi. Kita vertus, ir Tilžės, ir Priekulės egzemplioriuose pagal vokiečių kalbos pavyzdį daiktavardžiai rašomi iš didžiosios raidės. Turbūt net neverta išsamiau gvildinti to fakto, kad Priekulės leidėjai ištaisė Tilžės egzemplioriaus pabaigoje nurodytas spausdinimo klaidas.

Kur kas įdomesnis ir daugiau klausimų keliantis dalykas yra papildomų – antrosios ir trečiosios – dalių atsiradimas Priekulės laidoje. Kaip jau minėta, labiausiai tikėtina, kad 1882 m. laida buvo rengiama 1818 m. knygos pagrindu, o ne iš rankraščio, todėl atmestina ir versija, jog rankraštyje esą buvo daugiau dalių, tačiau dėl nežinomų priežasčių jos nepateko į Tilžės laidą. Patys Priekulės leidėjai antrąją dalį pavadino antruoju *aprašymu*, pabrėždami jos kaip papildančios

pirmąją dalį ir šiek tiek savarankiškos jos atžvilgiu pobūdį. Antroji dalis nelaikytina organišku pirmosios dalies tęsiniu dar ir dėl to, kad joje kartojasi nemažai pirmojoje dalyje jau pateiktų faktų apie M. Lutherio gimimą, tėvus, išsimokslinimą, kelionę į Wittenbergą ir kt. Galiausiai skiriasi pirmosios ir antrosios bei trečiosios dalies kalbos stilius.

Tai verčia manyti, kad Priekulės egzemplioriuje esanti antroji ir trečioji dalis yra ne J. F. Glogau, o paties leidėjo J. Traušio arba kurio nors jo talkininko vokiško teksto kompiliacija. Amžininkų liudijimu, J. Traušys nemėgo lietuvių kalbos ir priešinosi jos ugdymui, tačiau nenorėjo atsisaikyti materialinės naudos iš didelę paklausą turinčių religinio pobūdžio knygų ir raštų leidybos. Tuo tikslu jis 1876–1913 m. leido *Evangeliškas Kalendras*, 1880–1882 m. redagavo ir platino laikraštį „Tiesos prietelius“, taip pat iš vokiečių į lietuvių kalbą vertė ir spausdino įvairias tikiybines knygeles, pavyzdžiui, 1883 m. išleido *Widutinis bey wirszutinis Pono Jėzaus Kentėjimas* (buvo keletas leidimų), 1887 m. *Apie krikščioniszku Kudikiu Užauginama* (pakartotinai išleista 1891 m.).

Dėl savo konservatyvumo ir priešiško lietuvių tautinėms aspiracijoms J. Traušys buvo kritikuojamas ir pašiepiamas kai kurių nepakančių prūsiškajam ortodoksizmui tautinio sąjūdžio dalyvių. Antai Martynas Jankus viename iš savo satyrinių eilių rašė:

*Jūs Traušiai, Kiošiai, Dercikaičiai,
kurie penėjotės melais.
Jūs Bruožiai, Strėkiai, Šimkoraičiai,
Ui, jūs juk žengėte takais,
stačiai į peklą vedančiais.*

Tiesa, M. Jankus buvo pasmerktas savo bendražygių ne tik už tai, kad polemikos tonas peržengė spaudos etikos ribas, bet ir už tai, kad į vokiečių konservatorių politikos akivaizdžių apologetų (J. Traušio, V. Dercikaičio) „draugiją“ įtraukė ir žymius lietuvių kultūros darbuotojus (A. Bruožį, M. Kiošį). Šiaip ar taip, galima dviprasmiškai vertinti J. Traušį kaip pilietį, tačiau netenka abejoti jo gebėjimu papildyti ir išplėtoti J. F. Glogau knygą. Kadangi antroji ir trečioji dalys kiekybiškai pranoksta pirmąją dalį, matyt, tai galėjo tapti motyvu Priekulės leidėjui išimti iš antraštinio lapo J. F. Glogau pavardę – juk jis nebebuvo vienintelis ir net pagrindinis knygos autorius.

Bene didžiausią susidomėjimą kelia Tilžės laidos pabaigoje esantis *Naujų giesmių* skyrelis. Jis nepateko į Priekulės laidą, todėl ilgas dešimtmečius buvo neprieinamas knygotyryninkams ir religijotyryninkams. Galima tik spėlioti, kodėl antrojo leidimo iniciatoriai atsisakė spausdinti J. F. Glogau surašytas giesmes, galbūt atskirtos nuo pirmosios dalies išsamiu papildomu tekstu, jos pasirodė iškrintančios iš knygos konteksto?

Naujų giesmių skyrelį sudaro keturios giesmės, iš kurių pirmųjų trijų pavadinimai pateikti vokiečių kalba: *Wenn ich, o Schöpfer deine Macht, Kommt und lasst euch Jesum lehren* ir *Meine Lebenszeit verstreicht*, o jų pagrindu sukurtų choralų pavadinimai – lietuvių kalba: *Laupse, Garbe Dieuwui wienam, Jau nu dzaugtis Dußê mano* ir *Jezus mano mielaffis*. Kaip matome, giesmių ir choralų pavadinimai yra skirtingi. Ketvirtosios giesmės pavadinimas pateiktas lietuviškai *Ryto*

Méto Giefme. Ant Pafwéikinnimo Wierôs Czyštijimo-Szwentès, choralo – taip pat lietuviškai *Alleluja, Szlowe, Garbê*.

Po pirmųjų trijų giesmių pavadinimu nurodytas kriptonimas J. F. G. P. G., kuris duoda pagrindo jų kūrimo arba vertimo autorystę priskirti pačiam J. F. Glogau. Palyginti su antraštiniame lape esančiu kriptonimu, šis yra ilgesnis dviem raidėmis P. G., kurias galima mėginti iššifruoti kaip „Prūsijos Gilija“, „Prūsijos Gilijoje“, „Prūsija, Gilija“ arba net „Plebonas Gilijoje“. Ties ketvirtąją giesmę vietoje kriptonimo J. F. G. P. G. nurodoma „Oft. P.“, o tai vokiečių kalba gali reikšti „Ostpreussen“ – Rytų Prūsija, „Ostern“ – Velykos (pastaruoju atveju sunkiau paaiškinti, ką reiškia raidė „P“).

Netrukus įsitikinome, kad pirmosios trys giesmės nėra originalūs J. F. Glogau kūriniai, o tik religinių giesmių vokiečių kalba vertimas į lietuvių kalbą. Giesmių *Wenn ich, o Schöpfer deine Macht* ir *Meine Lebenszeit verstreicht* autorius yra įžymus vokiečių Apšvietos epochos atstovas, poetas ir novelistas Christianas Fuerchtegottas Gellertas (1715–1769)². Giesmė *Wenn ich, o Schöpfer deine Macht* parašyta 1757 m., jai buvo pritaikyta Peterio Sohro 1668 m. sukurta melodija *Sei Lob und Ehr dem Höhsten Gut* [5], arba kaip išvertė J. F. Glogau – *Laupse, Garbe Dieuwui wienam*. Ši giesmė tapo visų laikų vienu iš populiariausių vokiečių protestantų muzikinių kūrinių.

² Autorius dėkoja prof. D. Kaunui, iškėlusiam hipotezę apie Chr. F. Gellerto autorystę, kuri padėjo atrasti ir kitų giesmių autorius.

Giesmė *Meine Lebenszeit verstreicht* Chr. F. Gellerto sukurta prieš 1757 m. [4]. Ji taip pat įgijo muzikinę išraišką pagal Johanno Cruegerio 1653 m. melodiją *Jesus meine Zuversicht* (*Jesus mano mielaffis*, anot J. F. Glogau).

Antroji pagal eiliškumą giesmė *Kommt und lasst euch Jesum lehren* yra ne Chr. F. Gellerto plunksnos vaisius. Jos autorius yra Davidas Denicke (1603–1680). D. Denicke gimė Vokietijos Zittau mieste teisėjo šeimoje. Jis turėjo epizodinių sąsajų su Rytų Prūsija, nes kurį laiką dirbo privačiu mokytoju Karaliaučiuje. Giesmė parašyta 1648 m., o choralo melodija *Freu dich sehr, o meine Seele* (J. F. Glogau vertimas – *Jau nu dzaugtis Dußê mano*) sukurta anoniminio autoriaus dar prieš šimtmetį. Pažymėtina, kad pagal vieną iš šios giesmės posmų genialusis J. S. Bachas sukūrė kantatą BWV 39 (*Brich dem Hungrigen dein Brot – Atriek alkstančiam savo duonos*) [3].

Ar galėtume J. F. Glogau laikyti pirmuoju minėtųjų giesmių vertėju į lietuvių kalbą? Giesmes *Wenn ich, o Schöpfer deine Macht* ir *Kommt und lasst euch Jesum lehren* pirmasis į lietuvių kalbą išvertė Christianas Gottliebas Mielke (1733–1807) [13]. Tiesa, jo 1806 m. išleistoje knygoje *Senos ir naujos krikščioniškos Giesmės* šių giesmių pavadinimai yra truputį sutrumpinti ir pakeisti – *Wenn ich o Schöpfer* ir *Kommt lasst euch den Herrn* [15], tačiau labai greitai įsitikinome, kad jos verstos iš to paties vokiško originalo.

Įdomiausia yra tai, kad tų pačių giesmių vertimai yra visiškai skirtingi. Jų panašumas

yra nebent tik tas, kad tiek Chr. G. Mielke, tiek J. F. Glogau leido sau pernelyg nesusi-pančioti vokišku tekstu, versdami jį gana laisvai ir kartkartėmis tolokai nukrypdami nuo originalo. Vis dėlto abu autoriai išsaugojo giesmių turinio „stuburą“, nesukeldami jokių abejonių, jog tai yra minėtųjų Chr. F. Gellerto ir D. Denicke's giesmių vertimas.

Sudėtinga atsakyti į klausimą, kodėl J. F. Glogau ėmėsi pats versti minėtas vokiškas giesmes, nors jos buvo išverstos prieš keliolika metų Chr. G. Mielke's. Vargu ar tokį sprendimą lėmė neigiama nuomonė apie pirmtako vertimo kokybę. Veikiausiai J. F. Glogau tiesiog neturėjo Chr. G. Mielke's giesmyno egzemplioriaus. Kaip žinoma, pastarojo likimas buvo nepavydėtinas – autoriui mirus knyga buvo parduota makulatūrai ir iš karto tapo bibliografinė retenybė. Kad ir kaip būtų, J. F. Glogau, nurodydamas prie minėtųjų giesmių savo kriptonimą, autorystės teisių nepažeidė – abu vertimai yra visiškai savarankiški ir originalūs.

Šiame straipsnyje mes nemėginsime vertinti Chr. G. Mielke's ir J. F. Glogau vertimo stiliaus ir meninių ypatumų. Apsiribosime tik trumpu kiekybiniu apibūdinimu. Versdamas giesmę *Kommt und lasst euch Jesum lehren*, J. F. Glogau buvo „taupesnis“ nei Chr. G. Mielke – jo vertime yra 312, o Mielke's – 328 žodžiai. Beje, abu autoriai vienodai išvertė choralo pavadinimą. Versdamas giesmę *Wenn ich o Schöpfer*, Chr. G. Mielke, atvirksčiai, išsivertė su 160, o J. F. Glogau – 167 žodžiais. Giesmės choralo pavadinimo vertimai skiriasi – ati-

tinkamai *Išgánimas mums atėjo ir Laupse, Garbe Dievui wienam.*

Chr. F. Gellerto giesmės *Meine Lebenszeit verstreicht* Chr. G. Mielke's 1806 m. giesmynė nėra, taigi J. F. Glogau galėtų pretenduoti į pirmojo šios giesmės vertėjo į lietuvių kalbą laurus. G. Michelini'o teigimu, ši giesmė pirmą kartą publikuota Karlo Gotthardo Keberio (1756–1835) parengtoje *Treczioje dalyje Giesmjū-Knygū, kuriose kėlos naujos Giesmes randamos* (pirmoji laida pasirodė 1832 m.) penktojo dešimtmečio pabaigos laidoje [14]. Straipsnio autorius nurodo, kad giesmė *Meine Lebenszeit verstreicht*, arba lietuviškai *Amžias mans prabegt skubrey*, yra susijusi su anksčiau neverstu šaltiniu, pateikiamu vietiniuose giesmynuose. G. Michelini'o teiginys yra neteisingas, nes jis nežinojo apie 1818 m. *Knygeles* egzistavimą ir tą aplinkybę, jog J. F. Glogau išvertė minėtąją giesmę į lietuvių kalbą gerokai anksčiau, nei pasirodė K. G. Keberio knyga. Be to, G. Michelini nepastebėjo, kad ši giesmė buvo įtraukta jau į 1838 m. giesmyno laidą (Nr. 134) [7].

Beje, mūsų peržiūrėtose 1838 m. ir 1850 m. [8] giesmyno *Treczia dalis...* laidose giesmės *Meine Lebenszeit verstreicht* vertimas į lietuvių kalbą gana smarkiai skiriasi nuo 1861 m. laidos vertimo [9]. Veikiausiai čia nepasieita be skirtingų laidų rengėjų intervencijos į pirmąsias tekstą, nes K. G. Keberis mirė 1835 m.

Šiaip ar taip, J. F. Glogau laikytinas pirmuoju giesmės *Meine Lebenszeit verstreicht* vertėju į lietuvių kalbą, aplenkęs K. G. Keberį. Kita vertus, pastarasis „nenusirašė“

J. F. Glogau vertimo, o išvertė giesmę sava-rankiškai. Tai galima tvirtai teigti palyginus J. F. Glogau ir K. G. Keberio vertimų struktūrą. J. F. Glogau vertime yra 154 žodžiai, o K. G. Keberio 1838 m. ir 1850 m. giesmynuose – 148 žodžiai. Iliustruosime, kaip skiriasi abiejų autorių vertimo stilius, pateikdami pirmąją giesmės posmą:

J. F. Glogau vertimas:

*Amžias baigiašfi umay,
Grabui artinnūs kas Dieną,
Dieus per Smertį wėik žmonay
Pawadinn' sawėšp' kiekwieną.
Smeczō tawo wišff minnėk,
Diewą, Zmonės ak mylėk !*

K. G. Keberio vertimas:

*Amžias mans prabegt skubrey, tėkins aš
einu prie Galo. Ir kasžinn, bau ne
umay ir manę Smertis suwalo ? Togidel
taifysūf ' weik, Swietą likt; to wieno reik.*

Kad ir kiek nukryptų nuo originalo teksto vertėjų fantazija ir vaizduotė, neabejotina, jog J. F. Glogau bei K. G. Keberis išvertė tą pačią Chr. F. Gellerto giesmę, nes sutampa ir posmų skaičius, ir turinys. Kodėl K. G. Keberis ėmėsi pats versti jau išverstą giesmę? Nors 1818 m. *Knygeles* praėjus dvidešimčiai metų nuo išleidimo dar neturėjo tapti retenybe, K. G. Keberis jos arba neturėjo, arba tiesiog nepasinaudojo. Pastaroji versija yra tikėtina, nes J. F. Glogau knyga buvo labiau žinoma ne kaip giesmynas, o kaip M. Lutherio biografija, papildyta keliomis lietuviškomis giesmėmis.

Ketvirtoji ir paskutinioji J. F. Glogau knygos *Naujų giesmių* skyrelyje esanti giesmė yra be vokiško pavadinimo. Atsižvelgiant į tai, kad čia nėra ir J. F. Glogau autorystę patvirtinančių ženklų, svarstyтина, ar ši giesmė nebuvo tiesiog perkelta į knygą iš tuo metu praktikuotų religinių apeigų lietuvių kalba. Vis dėlto pripažįstame, kad informacijos, leidžiančios tvirtai pagrįsti pastarąją hipotezę, akivaizdžiai trūksta.

Mūsų nuomone, anksčiau pateiktų argumentų pakanka daryti išvadai, kad

J. F. Glogau savarankiškai išvertė į lietuvių kalbą tris vokiškas giesmes, tačiau dėl tam tikrų priežasčių jos nepateko į vėliau išleistas giesmynus, o XIX a. pabaigoje dingo ir 1818 m. *Knygeles* pėdsakai.

Netikėtas knygų kolekcininko radinys yra tik rimtesnių ir išsamesnių mokslinių tyrinėjimų įžanga. Viliamasi, kad 1818 m. J. F. Glogau *Knygeles* patrauks ne vieno knygotyrininko ir Mažosios Lietuvos istorija besidominčio skaitytojo dėmesį.

NUORODOS

1. BIRŽIŠKA, V. *Aleksandrynas*. Čikaga, 1963, t. 2, p. 324.

2. BIRŽIŠKA, V. *Lietuvių bibliografija*. Kaunas, 1926, d. 2, p. 127–128.

3. DENICKE, D. *Kommt, lasst euch den Herren lehren* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.bach-cantatas.com/Texts/Chorale031-Eng3.htm>.

4. GELLERT, Chr. G. *Saemtliche Fabeln und Erzählungen, geistliche Oden und Lieder*. Muenchen: Winkler-Verlag, 1965, p. 273.

5. *Gellerts Dichtungen*. Herausgegeben von Schullerus, Bibliographisches Institut. Leipzig; Wien, 1891, p. 248.

6. KAUNAS, D. *Mažosios Lietuvos knyga: lietuviškos knygos raida, 1547–1940*. Vilnius, 1996, p. 327.

7. KEBERIS, K. G. *Treczia Dalis Giesmju-Knygu arba Kittos naujos giesmes isz naujo perweizdetos ir pagerintos*. Zweite Auflage. Königsberg, 1838, p. 112. VUB egz. Lr 11912.

8. KEBERIS, K. G. *Treczia Dalis Giesmju-Knygu arba kittos naujos Giesmes isz naujo perweizdetos ir pagerintos*. Koenigsberg, 1850, p. 112. KTU bibliotekos egz. Cs 9858.

9. KEBERIS, K. G. *Treczioji Dalis Giesmju Knygu, kurioje randas geroks skaitlius nauju*

krikszcioniszku Giesmju... Sutare F. Kurszatis. Königsberg, 1861, p. 83–84. VUB egz. Lr 111/3.

10. *Lietuvos TSR bibliografija*. Serija A. Knygos lietuvių kalba. T. 1: 1547–1861. 1969, p. 112.

11. *Lietuvos TSR bibliografija*. Serija A. Knygos lietuvių kalba. T. 2: 1862–1904. Kn. 1: A–P. 1985, p. 586–587.

12. *Lietuvos bibliografija*. Serija A. Knygos lietuvių kalba. T. 1: 1547–1861. Papildymai. Vilnius, 1990, p. 25.

13. MICHELINI, G. Milkaus 1806 m. giesmynas istoriniame kontekste. *Lituanistica*, 2008, t. 54, nr. 2 (74), p. 30–43.

14. MICHELINI, G. Karolio Gotardo Keberio *Treczia Dalis Giesmju-Knygu. Res humanitariae*, t. 4, p. 124.

15. *Senos ir naujos krikszcioniškos Giesmės*. Sudarytojas Kristijonas Gotlybas Milkus. Karaliaučius, 1806, VUB egz. Lr 777.

16. БАЛТРАМАЙТИС, С. *Список литовских и древне-прусских книг с 1553 по 1891 г.* СПб., 1892, p. 21.

17. БАЛТРАМАЙТИС, С. *Список литовских и древне-прусских книг с 1553 по 1903 г.* СПб., 1904, p. 29.

Įteikta 2009 m. rugpjūčio mėn.